

LIETUVOS EKONOMIKA 2020 M. COVID-19 VIRUSO APLINKOJE

Parengta 2020 m. gruodžio 31 d.

Versli
Lietuva

SANTRAUKA

COVID-19 pandemijos sukeltas šokas 2020 m. pradžioje visiškai pakeitė pasaulio ir ES bloko šalių, kuriai priklauso ir Lietuva, ekonominės raidos perspektyvas. Ne tik COVID-19 viruso pandemija, bet ir Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES sąlygos, JAV prezidento rinkimai, politiniai įvykiai Baltarusijoje 2020 m. kėlė ir tebekelia papildomas politines ir ekonomines rizikas. Vis dėlto, vertinant 2020 m. ekonominius Lietuvos rodiklius, pastebėtina, kad šie buvo gerokai geresni nei buvo prognozuota metų pradžioje pirmosios COVID-19 viruso bangos kontekste. ES šalių realiojo BVP kaitos perspektyvoje, Lietuva, po Airijos, gali būti vertinama kaip viena mažiausiai nukentėjusiųjų šalių – Lietuvos BVP 2020 m. pirmąjį – trečiąjį ketvirtį sumenko 1,3 proc. per metus. Tai yra sietina su keletu veiksnių, tiek vidinių, tiek ir išorinių. Visų pirma, valstybės finansinė parama verslui vidaus rinkoje gerokai sušvelnino pirmosios COVID-19 viruso bangos poveikį ekonomikai. Be to, verslo įmonių pelnai augo nuo 2010 m. Tai leido joms sukaupti pakankamai daug finansinio rezervo ir lėmė ribotą pirmosios pandemijos protrūkio bangos poveikį verslo raidai. Dėl šių priežasčių poveikis darbo rinkai taip pat buvo ribotas, o tai lėmė ir greitai atsigaunantį privatųjį vartojimą. Visų antra, užsienio rinkose, nuo kurių Lietuvos ekonomikos priklausomybė per eksportą yra didžiulė, ekonominis nuosmukis gerokai mažiau paveikė Lietuvos eksportuojančių įmonių rodiklis, nei buvo tikimasi metų pradžioje. To priežastis buvo mažesnis nei vidutiniškai ES Šiaurės šalių regiono – pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių ekonomikų – nuosmukis ir Lietuvos eksporto struktūra, kuri pasižymi didele būtinojo vartojimo prekių dalimi. Visos šios tendencijos nulėmė, kad Lietuvos verslo rodikliai buvo kiek prastesni nei 2019 m., tačiau atitiko bendrąją ekonomikos raidos tendenciją. Regioninėje perspektyvoje buvo stebima, kad po pirmosios COVID-19 viruso bangos ekonominiai rodikliai sparčiausiai turėjo tendenciją atsigaunantiuose apskrityse, kuriose yra susikūrusi gera verslų ekosistema – regionuose, kuriuose yra įsikūrusios didelės įmonės ir juose sparčiausiai plečiasi jas aptarnaujantis verslas. Vertinant 2020 m. pabaigą, pastebėtina, kad nors ir vyrauja daugiau netikrumo, susijusio su COVID-19 viruso antrosios bangos poveikiu verslui, tačiau, tikimasi, kad ir šio karantino poveikis ekonomikai bus ribotas. Valstybės finansinė parama verslui ir toliau bus teikiama, o tai sušvelnins apribojimų poveikį verslo subjektams.

I. TARPTAUTINĖ APLINKA 2020 M.

COVID-19 pandemijos sukeltas šokas 2020 m. pradžioje visiškai pakeitė pasaulio ir ES bloko šalių, kuriai priklauso ir Lietuva, ekonominės raidos perspektyvas. Europos Komisijos rudens prognozėje 2020 m. numatomas didelis ES ekonomikų nuosmukis – prognozuojamas 7,4 proc. realiojo BVP sumažėjimas.¹ Vis dėlto, kaip rudenį teigė Europos Komisija, labai sunku yra įvertinti COVID-19 pandemijos trukmę, mastą ir poveikį ekonomikai, todėl šių prognozių nepasitvirtinimo rizika buvo kaip niekad aukšta. Aplinkoje vyraujant daug netikrumo, faktinį rezultatą 2020 m. taip pat yra labai sunku numatyti. Europos Komisija kaip didžiausias rizikas įvardijo galimas įmonių mokumo, darbo rinkos problemas, finansų rinkos stabilumą, ES šalių narių nekoordinuotą ir per silpną atsaką pandemijos poveikiui per pirmąją viruso bangą. Dar 2020 m. viduryje buvo manoma, kad didžiausia prognozių rizika yra susijusi su antrosios viruso bangos rizika, o ši rizika išsipildė ir daugelyje ES valstybių metų pabaigoje buvo taikomos griežčiausios karantino priemonės. Vis dėlto, ES šalyse taikyti ir tebetaikomi fiskalinio stimulo paketai gerokai sumažino pandemijos poveikį ekonominiam aktyvumui. Ne tik COVID-19 viruso pandemija, bet ir Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES sąlygos, JAV prezidento rinkimai, politiniai įvykiai Baltarusijoje 2020 m. kėlė ir tebekelia papildomas

¹ Europos Komisija (2020). https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ecfin_forecast_autumn_2020_statistical-annex_en.pdf

politines ir ekonomines rizikas. ES ir Jungtinės Karalystės susitarimas dėl prekybos buvo pasiektas tik 2020 m. pabaigoje,² 2021 m. įvyksiantis valdžių pasikeitimas JAV ir tebevykstantys protestai Baltarusijoje, prasidėjusi vakcinacija nuo COVID-19 viruso lems tam tikrus pokyčius ir ES šalių ekonomikose.

Kitose didžiosiose pasaulio ekonomikose COVID-19 viruso pandemijos protrūkis taip pat neigiamai paveikė jų ekonominį aktyvumą. EBPO Japonijai 2020 m. prognozuoja 5,3 proc. metinį ekonomikos nuosmukį, JAV ekonomika turėtų kristi 3,7 proc., o Kinijai numatomas nedidelis, bet teigiamas 1,8 proc. augimo tempas.³

Pagal Europos Komisijos prognozes, iš svarbiausių Lietuvos prekybos partnerių ES šalyse, mažiausias ekonomikos nuosmukis 2020 m. prognozuojamas Lenkijoje, Skandinavijos šalyse bei Vokietijoje, o didžiausias realaus BVP mažėjimas prognozuojamas Italijos, Ispanijos ir Prancūzijos rinkose. Prognozuojama, kad Vokietijos realusis BVP 2020 m. mažės 5,6 proc. per metus, Lenkijos – 3,6 proc., Švedijos – 3,4 proc., Danijos – 3,9 proc., Suomijos – 4,3 proc., Latvijos ir Estijos – atitinkamai 5,6 proc. ir 4,6 proc. Didžiausias realaus BVP mažėjimas tarp ES šalių 2020 m. prognozuojamas Italijos, Ispanijos ir Prancūzijos rinkoms – atitinkamai 9,9 proc., 12,4 proc. ir 9,4 proc. Visos šios išvardintos šalys yra svarbios Lietuvos eksporto partnerės ir nuo jų ekonomikos augimo perspektyvos priklauso Lietuvos eksporto raida trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu. Taigi, tokioje neapibrėžtoje tarptautinėje aplinkoje, 2020 m. veikė ir Lietuvos verslo subjektai.

Intarpas 1. Lietuvos įmonių atitiktis Jungtinės Karalystės rinkoje po jos pasitraukimo iš ES

2020 m. gruodžio 31 d. baigėsi Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES pereinamasis laikotarpis. Tai reiškia, kad dabar Jungtinė Karalystė oficialiai yra trečioji šalis ir jos teritorijoje nebetaikoma ES teisė.

JK yra svarbi Lietuvos užsienio prekybos partnerė – jai tenka apie 5 proc. prekių ir paslaugų eksporto. Tačiau atskiri pramonės ir paslaugų sektoriai yra labiau priklausomi nuo JK rinkos. Pavyzdžiui, odos gaminių gamybos, tekstilės ir chemijos pramonėms tai yra didžiausia eksporto rinka, eilei kitų pramonės ir paslaugų sektorių JK patenka į didžiausių eksporto rinkų penketuką. Preliminariu vertinimu eksportas į JK sukuria apie 1,3-1,5 proc. viso Lietuvos bendrojo vidaus produkto.

JK išstojus iš ES ir pasibaigus pereinamajam laikotarpiui, įmonės, norinčios ir toliau dirbti JK rinkoje privalės per 2021 m. (skirtingos datos taikomos skirtingiems sektoriams) prisiderinti prie naujų sertifikavimo ir reglamentavimo taisyklių. Šios taisyklės esmingai neturėtų skirtis nuo tų, kurios galioja ES, bet įmonėms vis tiek teks sertifikuoti savo gaminius JK rinkoje, pakoreguoti

² Žr. intarpą 1 apie Lietuvos įmonių atitiktį Jungtinės Karalystės rinkoje po jos pasitraukimo iš ES.

³ EBPO (2020). <https://www.oecd.org/economic-outlook/>

ženklinius prekių etiketėse, atskirų prekių kategorijoms užtikrinti oficialaus įmonės atstovo buvimą JK rinkoje. Naujieji atitikties reikalavimai ir jų apimtis priklausys nuo prekių kategorijos, atitinkamai skirsis ir sertifikavimo sąnaudos. Gera žinia yra ta, kad daliai reikalavimų JK galios pereinamieji laikotarpiai, bet tikrai ne visiems. Todėl JK rinkoje dirbančioms įmonėms reikėtų pasidomėti, kokios JK institucijos yra atsakingos už jų eksportuojamų prekių priežiūrą bei sertifikavimą JK rinkoje, ar jau nėra paskelbti naujieji reikalavimai ir kokie jie yra. Tai padėtų sklandžiau pasirengti prie darbo pasikeitusiomis sąlygomis bei įsivertinti sertifikavimo ir kitus prisitaikymo kaštus.

2021 m. sausio 1 d. taip pat įsigalioja nauja eksporto tvarka. Tai yra, eksportuojant prekes į JK rinką teks atlikti muitinės procedūras, kurių anksčiau nebuvo. Tai pareikalaus papildomų administracinių resursų, padidins transportavimo laikotarpį ir lems papildomus kaštus. Preliminariu vertinimu tokie papildomi kaštai padidins eksporto sąnaudas apie 3-5 proc.

2020 m. gruodžio mėn. ES ir JK susitarė, kad kiekybinių ir tarifinių ribojimų prekių judėjimui nebus. Jei nebūtų šio susitarimo, blogiausiu atveju, būtų įsigalioję Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) muitai. Tokiu atveju dėl muitų Lietuvoje pagamintos prekės JK rinkoje vidutiniškai pabrangtų apie 5-8 proc., nevertinant galimybės, kad JK iš savo pusės atskiroms prekių kategorijoms būtų įvedus mažesnius muitus, pavyzdžiui, maisto prekėms ar kitoms.

Dėl sertifikavimo, pabrangusios logistikos ir kitų kaštų, Lietuvoje pagamintos prekės JK rinkoje turėtų brangti ir atskiroms įmonėms tai gali būti pakankama priežastimi pasitraukti iš JK rinkos. Vis dėlto, tikėtina, kad tokių įmonių nebus labai daug. Dar 2020 m. rugsėjo mėn. atliktos nereprezentatyvios su JK rinka dirbančių įmonių apklausos rezultatai rodė, kad įmonės neturi pakankamai informacijos apie naujas darbo JK rinkoje sąlygas, tačiau tik keletas jų svarstytų galimybę pasitraukimą iš šios rinkos.

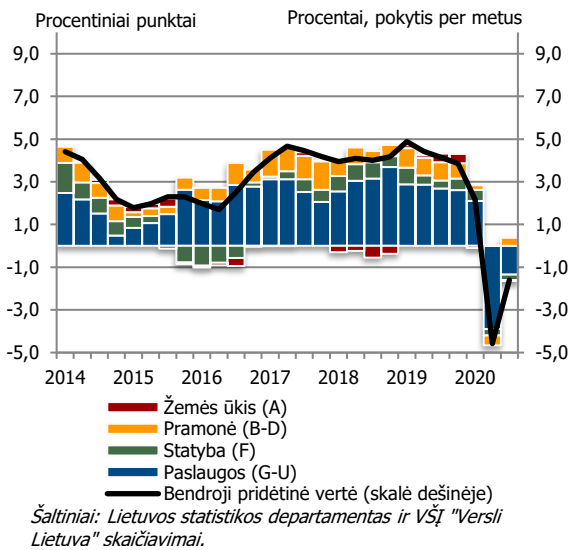
II. REALUSIS SEKTORIUS – BVP

Kaip ir daugelyje pasaulio valstybių, 2020 m. ekonominė aplinka Lietuvoje gali būti vertinama kaip neapibrėžta. COVID-19 viruso pandemijos protrūkis pasaulyje metų pradžioje ir plačiai įvesti ekonominės veiklos ribojimai Lietuvoje pirmąjį metų ketvirtį, antrosios COVID-19 viruso bangos protrūkis ketvirtąjį metų ketvirtį ir, vėlgi, įvesti ekonominiai suvaržymai, turėjo neigiamą poveikį Lietuvos ekonominiams rodikliams.

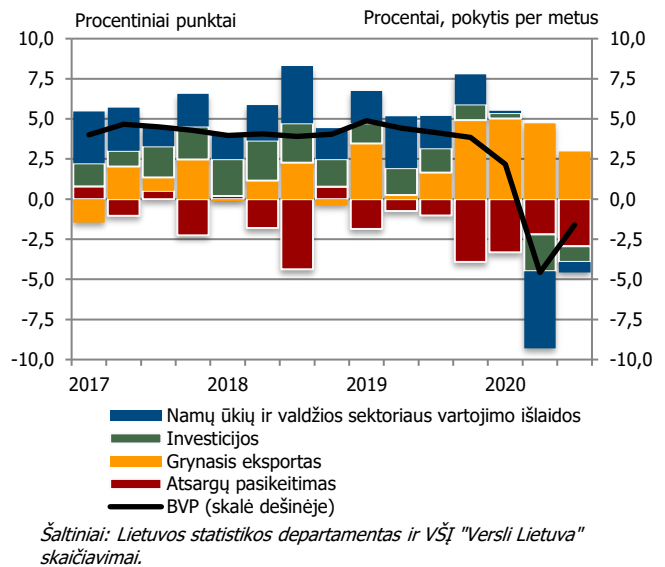
COVID-19 viruso pandemijos aplinkoje Lietuvos ekonomikos augimas 2020 m. buvo neigiamas, tačiau ekonominio aktyvumo kritis buvo gerokai mažesnis nei buvo numatoma metų pradžioje. 2020 m. pirmąjį ketvirtį ekonominis aktyvumas Lietuvoje buvo teigiamas – 2,2 proc. per metus; antrąjį metų ketvirtį jis sumenko 4,6 proc.; trečiojo ketvirčio rezultatas taip pat buvo neigiamas – 1,6 proc. Tai lėmė 2020 m. trijų ketvirčių metinį 1,3 proc. ekonomikos nuosmukį. BVP susitraukimą lėmė ir sumenkusi vidaus paklausa ir mažėjęs eksportas, tačiau labiau nei eksportas sumenkęs importas lėmė teigiamą grynojo eksporto įtaką BVP kaitai. Pagal ūkio sektorius prie ekonomikos kryčio prisidėjo daugelis ūkio veiklų, ypač apdirbamoji gamyba ir paslaugos (žr. pav. 1-2). Būtent šios ekonominės veiklos labiausiai ir buvo nukentėjusios nuo pandemijos – apdirbamosios gamybos

ir transporto sektorius nuo šoko užsienio rinkose, kitos paslaugos – nuo vidaus rinkoje vyravusių tendencijų įvedus veiklos ribojimus. Paslaugų sektoriuje didžiausias neigiamas poveikis buvo stebimas G–I veiklose pagal ERVK2 redakciją – didmeninės ir mažmeninės prekybos; transporto; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje, taip pat R–U veiklose pagal ERVK2 redakciją – meninėje, pramoginėje ir poilsio organizavimo veikloje. Atsižvelgiant į šiuos veiksnius, tebeprognozuojama, kad Lietuvos realiojo BVP kryptis 2020 m. bus apie 1,5 proc.⁴, o gerokai geresnius nei metų pradžioje tikėtasi ekonominius rodiklius lėmė keletas veiksnių – tiek vidinių, tiek ir išorinių.

1 pav. Bendrosios pridėtinės vertės kaita 2014–2020 m. (gamybos metodu; palyginamosiomis kainomis)

2 pav. BVP kaita 2014–2020 m. (išlaidų metodu; palyginamosiomis kainomis)

III. VIDAUS RINKA – ĮMONIŲ EKONOMIKA

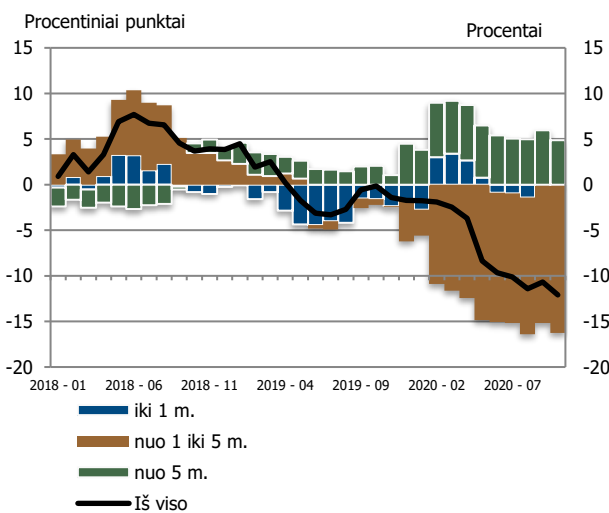
Valstybės finansinė parama verslui vidaus rinkoje gerokai sušvelnino pirmosios COVID-19 viruso bangos poveikį ekonomikai. 2020 m. vasario-spalio mėn. INVEGOS teikiamomis priemonėmis COVID-19 viruso krizės metu pasinaudojo verslo subjektai, kurie susidūrė su lėšų trūkumu ribojant tam tikras ekonomines veiklas. Šių finansinių išmokų suma per laikotarpį siekė beveik 340 mln. eurų; jos apėmė paskolų išdavimą, palūkanų ir nuomos mokesčio kompensaciją ir kitas verslo palaikymo priemones. Subsidijų mikro-įmonėms (iki 9 darbuotojų) išmokėta beveik 100 mln. eurų, o ilgalaikėms INVEGOS verslo skatinimo priemonėms, kurios apima garantijas ir paskolas, skirta 110 mln. eurų.⁵ Šie įmonių finansavimo šaltiniai buvo labai svarbūs, atsižvelgiant į tą faktą, kad kreditų, išduotų įmonėms, portfelis sumažėjo (žr. pav. 3) – bendroji išduotų paskolų suma 2020 m. sumažėjo daugiau nei 12 proc. (nuo 8,7 mlrd. eurų iki 7,6 mlrd. eurų). ES struktūrinės paramos įsisavinimo tendencijos 2020 m. pirmąjį pusmetį buvo nuosaikios, tačiau metų pabaigoje šis procesas suintensyvėjo – 2020 m. finansuojamų projektų vertė paaugo 22 proc. per metus, o šis finansavimo šaltinis teigiamai veikia Lietuvos ūkio aktyvumą. Pagal daugelį 2014–2020 m.

⁴ Finansų ministerija (2020). <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ekonomines-raidos-scenarijus>

⁵ Ekonomikos ir inovacijų ministerija. <https://eimin.lrv.lt/lt/naudinga-informacija-1/informacija-verslui-del-covid-19/pagalba-verslui-patirianciam-sunkumu-del-covid-19/naujos-priemones-verslui>

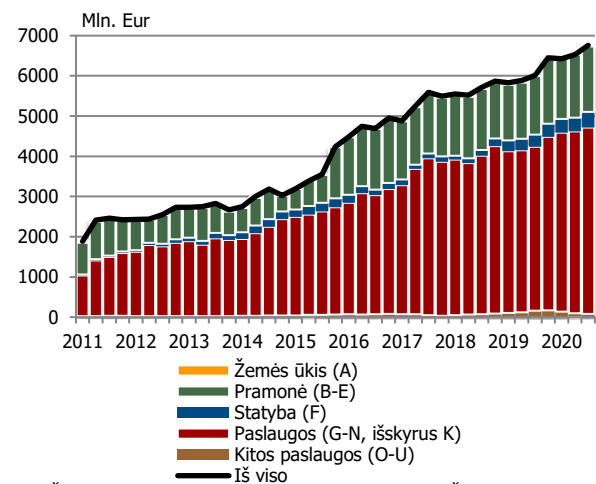
finansinės paramos prioritetų⁶ yra skatinamas verslas ir investicijos į verslo plėtrą, todėl šios programos daro teigiamą poveikį verslo plėtrai Lietuvoje. Įmonių pelno rodikliai, net ir COVID-19 viruso ir veiklų ribojimo aplinkoje buvo geri. Jei 2020 m. pirmąjį pusmetį pelno prieš apmokestinimą augimas buvo nuosaikus (2,4 proc.), tai trečiojo ketvirčio rezultatas buvo įspūdingas (paaugo 13,2 proc.). Tai lėmė, kad 2020 m. pelno augimo rodiklis ekonomikoje buvo 6,4 proc. (žr. pav. 4), kiek mažesnis nei 2019 m. (10 proc.).⁷ 2020 m. trečiąjį ketvirtį, netgi labiausiai nuo veiklos ribojimų nukentėjusių ūkio sektorių – apgyvendinimo ir viešojo maitinimo bei pramogų sektoriaus veiklos – pelningumo rodikliai buvo teigiami. Taigi, pakankamai geras prieinamumas prie išorinių finansavimo šaltinių ir tebedidėjantys pelnai, lėmė nedidelius Lietuvos įmonių nuostolius, kuriuos sukėlė pirmoji COVID-19 viruso pandemijos banga ir ekonominių veiklų ribojimas. Taip pat paminėtina, kad verslo įmonių pelnai augo nuo 2010 m. Tai leido joms sukaupti pakankamai daug finansinio rezervo ir tai taip pat lėmė ribotą pirmosios pandemijos protrūkio bangos poveikį verslo raidai. Dėl šių priežasčių poveikis darbo rinkai buvo ribotas, o tai nulėmė ir greitai atsigaunantį privatųjį vartojimą.

3 pav. Paskolų įmonėms portfelio kaita 2018-2020 m. (pagal paskolų trukmę)

Šaltiniai: Lietuvos bankas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.

4 pav. Ne finansų įmonių pelnas prieš apmokestinimą (pagal ūkio sektorius); 4 ketvirčių slenkamosios sumos 2011-2020 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.

Papildomas prieinamumas prie finansavimo šaltinių pandemijos akivaizdoje, nuosaikiai mažėjusi įmonių produkcijos paklausa ir privatus vartojimas lėmė ir atitinkamą verslumo rodiklių kaitą. COVID-19 viruso aplinkoje – 2020 m. pirmąjį pusmetį – naujų juridinių asmenų steigimas buvo sulėtėjęs, tačiau atitiko ekonominio aktyvumo raidą, o antrojo metų pusmečio rodikliai buvo geri. Remiantis Juridinių asmenų registro (toliau – JAR) duomenimis 2020 m. pirmąjį pusmetį buvo įsteigta 6,4 tūkst. naujų juridinių asmenų – vos 1 proc. (arba 39 vnt.) mažiau nei atitinkamu 2019 m. laikotarpiu. 2020 m. pirmąjį pusmetį buvo išregistruota 1,6 tūkst. juridinių asmenų, tai buvo gerokai mažiau (1,1 tūkst. arba 40 proc.) nei 2019 m. Antrąjį metų pusmetį buvo įsteigta 6,9 tūkst. naujų juridinių asmenų – tai buvo net 11 proc. (arba 710 vnt.) daugiau nei atitinkamu 2019 m. laikotarpiu; išregistruota 2,0 tūkst. juridinių asmenų, o tai taip pat buvo mažiau (0,7 tūkst. arba 4 proc.) nei 2019 m. Tai lėmė teigiamus 2020 m. rodiklius – naujai įsisteigusiu juridinių asmenų skaičius per metus išaugo 5,3 proc. (2019 m. – 7,7 proc.). Įregistruotų-išregistruotų juridinių

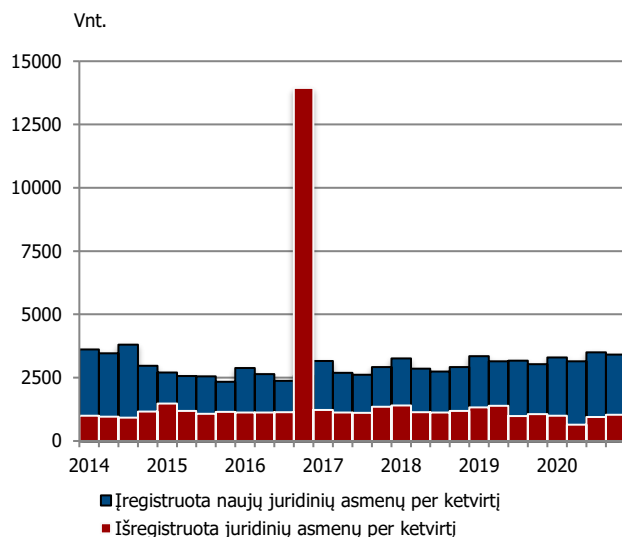
⁶ Pavyzdžiui, mokslinių tyrimų skatinimas, informacinės visuomenės skatinimas, smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimas, infrastruktūros plėtros, kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas ir kita. Žr. daugiau <http://www.esinvesticijos.lt/lt/statistics/projektai>.

⁷ Žr. interparą 2 apie pelno maržų kaitą Lietuvoje.

asmenų skaičiaus balansas 2020 m., palyginti su 2019 m. buvo pagerėjęs, dėl mažo išregistruotų juridinių asmenų skaičiaus (žr. pav. 5).

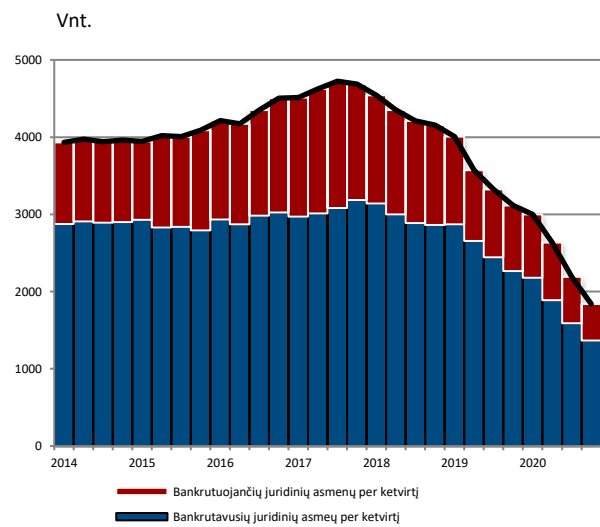
Nors trumpuoju laikotarpiu juridinių asmenų bankrotų skaičius nėra didelis lyginant su ankstesniais laikotarpiais, tačiau COVID-19 viruso aplinkoje vidutiniu laikotarpiu yra rizika, kad gali didėti bankrotų skaičius. 2020 m. bankrutavusių ir bankrutuojančių juridinių asmenų skaičius buvo 9,6 tūkst. arba 4,4 tūkst. (31 proc.) mažiau nei 2019 m. Mažėjimo tendencija buvo stebima visais metų ketvirčiais (žr. pav. 6). Vis dėlto, bankroto procedūroms Lietuvoje esant ilgoms, tikrasis COVID-19 viruso poveikis įmonių bankrotams gali pasireikšti vidutiniu laikotarpiu, t. y. maždaug po kelerių metų. Taip pat, tikėtina, kad pirmoji viruso banga ir su tuo susijęs tam tikrų ekonominių veiklų ribojimas neturės ilgalaikių pasekmių verslui, tačiau antrosios viruso bangos neigiamas poveikis gali būti stipresnis. Pirmosios viruso bangos poveikis verslui buvo ribotas dėl valstybės paramos priemonių taikymo ir nemenko įmonių pelnų augimo (nuo 2010 m.), kuris leido sukaupti rezervus; antroji viruso banga gali turėti daugiau neigiamų pasekmių – pablogėję verslo lūkesčiai ir eikvojamas sukauptų pelnų rezervas gali lemti kitokius verslo sprendimus nei per pirmąją pandemijos bangą, nors valstybės finansinė parama verslui ir toliau bus teikiama.

5 pav. Juridinių asmenų skaičiaus kaita 2014-2020 m. pradžioje

Šaltiniai: VŠĮ "Registrų centras" ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.

6 pav. Juridinių asmenų bankrotai 2008-2020 m.

Šaltiniai: VŠĮ "Registrų centras" ir VŠĮ "Versli Lietuva" paskaičiavimai.

Intarpas 2. Pelno maržų kaita Lietuvoje trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu

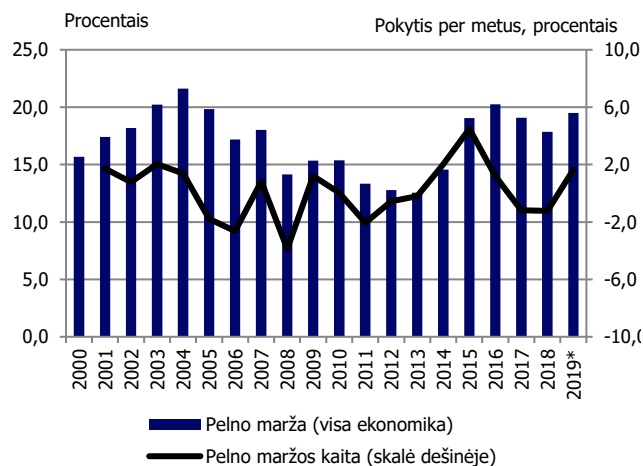
Pelno maržų rodiklis ekonominėje literatūroje yra svarbus rodiklis, numatantis tiek esamas, tiek ir būsimas kainų kaitos tendencijas ekonomikoje. Didėjančios pelno maržos signalizuoja apie tikėtina spartėjančią kainų augimo tendenciją, o maržoms mažėjant, tikimasi, nuosaikesnės jų kaitos. Verslo perspektyvoje pelno marža nurodo verslo veiklos pelningumą, o jų dydis priklauso nuo daugelio veiksnių – ekonominės aplinkos ir paklausos raidos tendencijų, parduodamų produktų ir teikiamų paslaugų tipo, kainų nustatymo ekonomikoje mechanizmo, darbo užmokesčio ir kitų sąnaudų augimo tendencijų.

Makroekonominėje perspektyvoje, vienas svarbių kainų kaitos veiksnių ekonomikoje yra taip vadinamas *antkainis* (angl. mark-up) – skirtumas tarp prekių ir paslaugų kainos, už kurią rinkoje

įmonės parduoda savo produkciją bei sąnaudų, kurias įmonės patiria, gamindama šias prekes ir paslaugas. Agreguotame lygmenyje ekonominėje literatūroje šis rodiklis yra naudojamas kaip aproksimacija taip vadinamajam *pelno maržos* (ang. profit margin) rodikliui ir yra paskaičiuojamas kaip skirtumas tarp BVP defliatoriaus ir vienetinių darbo sąnaudų. Verslo literatūroje *pelno marža* (ang. profit margin) yra apibrėžiama kaip bendrojo pelno ir pajamų verčių santykis tam tikrais metais (*t*). Šiame interpe yra pateikiami pelno maržų skaičiavimai pagal verslo literatūroje nurodomus metodus.⁸

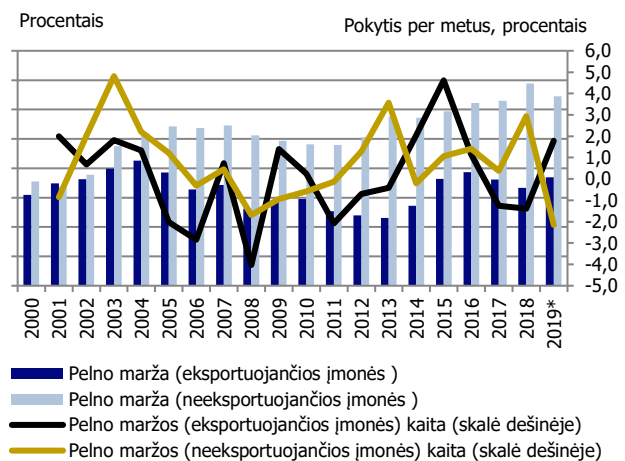
Apibrėžiant pelno maržas pagal standartinę jų apibrėžimą aprašomą verslo literatūroje, jų dydis Lietuvoje 2000-2019 m. keitėsi intervale nuo 12,6 proc. iki 21,6 proc. Žemiausia pelno marža pagal šį matą buvo 2013 m., aukščiausia – 2004 m. Stebint šio rodiklio dinamiką nuo 2011 m., pastebėtina, kad jos kaita per metus buvo neigiama 2011-2013 m., teigiama – 2014-2016 m. 2017-2018 m. ji mažėjo, o 2019 m. vėl buvo stebimas pelno maržos augimas (žr. pav. 2.1). Eksportuojančių ir neeksportuojančių įmonių pelno maržų dydis Lietuvoje labai skiriasi (žr. pav. 2.2). Jei eksportuojančių įmonių žemiausia pelno marža 2000-2019 m. laikotarpiu buvo 11,6 proc. (2013 m.), o didžiausia – 21,3 proc. (2004 m.), tai neeksportuojančių – žemiausia buvo 16,9 proc. (2001 m.), o didžiausia – net 34,4 proc. (2018 m.). Taigi, eksportuojančių įmonių pelno maržos gali būti žemesnės nei neeksportuojančių daugiau nei 10 proc. punktų, o nuo 2011 m. jų pelno marža visais metais (iki 2019 m.) buvo daugiau nei 10 proc. punktų mažesnė už neeksportuojančių.

2.1 pav. Pelno marža ir jos kaita 2000-2019 m.

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.
* Išankstiniai duomenys

2.2 pav. Pelno marža ir jos kaita 2000-2019 m.: eksportuojantis ir neeksportuojantis sektorius.

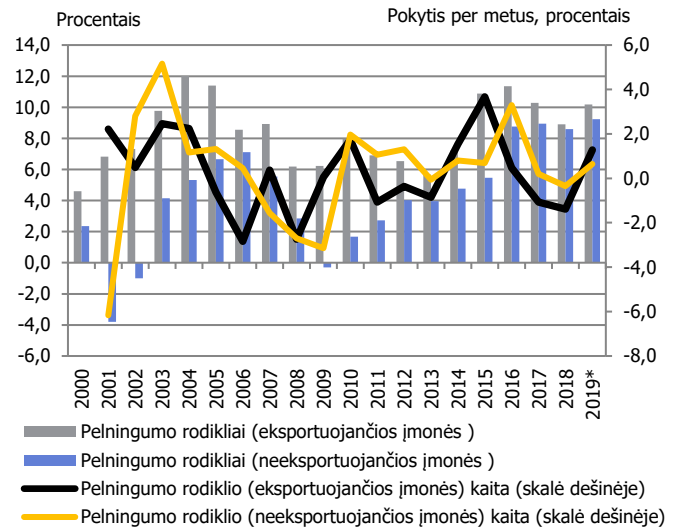

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.
* Išankstiniai duomenys

⁸ Daugiau apie pelno maržas žr. Versli Lietuva (2020) https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/01/2020.12.31_profit_margins_report.pdf

Atsižvelgus į įmonių veiklos sąnaudas ir įtraukus jas į įmonių pelningumo rodiklių skaičiavimą, rezultatai yra gerokai nuosaikesni, o kai kurios tendencijos pasikeičia. Eksportuojančių įmonių žemiausias pelningumas, atsižvelgus į veiklos sąnaudas, 2000-2019 m. laikotarpiu buvo 4,6 proc. (2000 m.), o didžiausias – 12,0 proc. (2004 m.); neeksportuojančių – žemiausias buvo -3,8 proc. (2001 m.), o didžiausias – 9,2 proc. (2018 m.). Taigi, atsižvelgus į įmonių veiklos sąnaudas, eksportuojančių įmonių pelningumas visada 2000-2019 m. periodu buvo didesnis nei neeksportuojančių (žr. pav. 2.3). Pelningumo rodiklių kaita taip pat rodo, kad neeksportuojantis sektorius su vienerių metų vėlavimu, seka eksportuojančiame sektoriuje vyraujančias tendencijas. Iškilus klausimui ar pastaraisiais metais sparčiai augantis darbo užmokestis lėmė mažėjančias įmonių pelno maržas, atsakymas būtų, kad pelno maržų rodikliai, tiek eksportuojančių tiek ir neeksportuojančių įmonių, tokių akivaizdžių tendencijų nerodo.

2.3 pav. Pelningumo rodikliai ir jų kaita 2000-2019 m.: eksportuojantis ir neeksportuojantis sektorius.

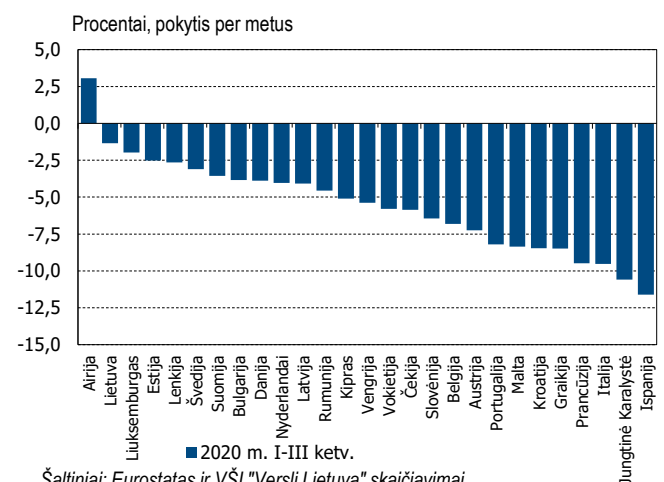
Šaltiniai: Statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.
* Išankstiniai duomenys

IV. UŽSIENIO PAKLAUSA – EKSPORTAS

Užsienio rinkose, nuo kurių Lietuvos ekonomikos priklausomybė per eksportą yra didžiulė, ekonominis nuosmukis gerokai mažiau paveikė Lietuvos eksportuojančių įmonių rodiklis, nei buvo tikimasi metų pradžioje. To priežastis buvo mažesnis nei vidutiniškai ES Šiaurės šalių regiono – pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių – ekonomikų kryptis (žr. pav. 7) ir Lietuvos eksporto struktūra, kuri pasižymi didele būtinojo vartojimo prekių dalimi.⁹ Tai buvo antroji priežastis, dėl kurios COVID-19 viruso pandemijos poveikis Lietuvos ekonomikai buvo santykinai ribotas.

2020 m. pirmąjį-trečiąjį metų ketvirtį lietuviškos kilmės eksportas (be naftos produktų) augo 1,2 proc. per metus. Pirmąjį metų ketvirtį eksportas paaugo 3,4 proc., antrąjį ketvirtį jo kryptis buvo 9,9 proc. per metus, o trečiojo ketvirčio augimas siekė net 10,0 proc. (žr. pav. 8). Pagal ūkio sektorius,

7 pav. Realiojo BVP kaita ES šalyse 2020 m.

Šaltiniai: Eurostatas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.

⁹ Žr. interpa 3 apie Baltijos šalių pridėtinės vertės eksporto struktūrą. Daugiau apie tai žr. Versli Lietuva (2020) https://www.versli Lietuva.lt/wp-content/uploads/2021/01/2020.12.31_GVC_report_final.pdf

didžiausią teigiamą įtaką eksporto augimui darė tabako gaminių eksportas (1,6 proc. p.), žemės ūkio produktai (1,3 proc. p.), atliekų (daugiausiai metalo laužo) eksportas (0,6 proc. p.), chemijos pramonė (0,2 proc. p.), neigiamą – drabužių ir tekstilės pramonė (-0,8 proc. p.), baldai ir mediena (-0,5 proc. p.), inžinerinė pramonė (-0,4 proc. p.), maistas ir gėrimai (-0,2 proc.), kita gamyba (-0,6 proc. p.).¹⁰

Tabako gaminių pramonės eksportas, labiausiai teigiamai prisidėjęs prie metinio eksporto augimo tempo, per metus padidėjo 34 proc. Jo augimas buvo stebimas ES šalių bloke (Nyderlanduose, Belgijoje, Švedijoje, Austrijoje), tačiau eksportas į kitus regionus krito. Tabako gaminių eksporto pagal rinkas struktūroje 2020 m. buvo stebima tiesioginio eksporto rinkų realokacija į ES regioną, ypač į Nyderlandus. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinę tabako gaminių eksporto dalį Lietuvoje formuoja vieno tarptautinio gamintojo produkcija, labai tikėtina, kad visi eksporto rinkų pokyčiai yra daugiau susiję ne su paklausos pokyčiais eksporto rinkose, bet su minėto gamintojo gamybos ir logistikos procesų optimizavimu, perskirstant skirtingose šalyse gaminamą produkciją tarp pardavimo rinkų. Prie eksporto augimo 2020 m. nemenkai prisidėjo ir atliekų (daugiausiai metalo laužo) eksportas. Atliekų surinkimo sektoriaus eksportas augo daugiausiai dėl juodųjų ir tauriųjų metalų laužo bei jų atliekų eksporto. Tauriųjų metalų laužo bei atliekų eksportas išaugo 41 proc., daugiausiai į ES šalių rinką, o juodųjų metalų laužo eksportas didėjo apie 54 proc., daugiausiai į Turkijos rinką. Chemijos pramonės eksporto vertė per 2020 m. pirmąjį – trečiąjį ketvirtį augo 1,3 proc. Per pirmą ir antrą ketvirčius chemijos pramonės eksportas buvo mažesnis nei 2019 m., o trečiajame ketvirtyje buvo stebimas stiprus – 19 proc. – augimas. Iš chemijos pramonės pošakių didžiausią poveikį eksporto augimui turėjo kitų cheminių medžiagų gamyba, o trašų ir pirminių plastikų formų eksportas neigiamai prisidėjo prie chemijos pramonės bendro eksporto kaitos. Vertinant šio sektoriaus eksporto pokytį iš kainų bei eksportuotos produkcijos kiekių perspektyvos, 2020 m. pirmąjį – trečiąjį ketvirtį eksporto augimą daugiausiai lėmė didesnės pardavimų apimtys, o eksporto kainos krito.

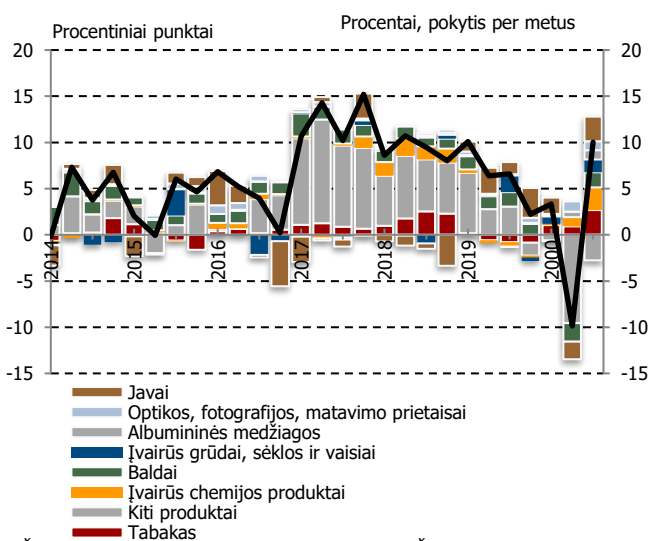
2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį drabužių, tekstilės ir odos gaminių pramonė darė didžiausią neigiamą poveikį (-0,8 proc. p.) lietuviškos kilmės prekių (be naftos produktų) eksporto augimui. Šios sektoriaus eksportas mažėjo 14 proc. Didžiąją dalį (apie 3/4) šio sektoriaus eksporto mažėjimo lėmė drabužių pramonė, o tekstilės ir odos gaminių subsektoriai prie mažėjimo prisidėjo beveik po lygiai – po 13 proc. 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį drabužių, tekstilės ir odos gaminių pramonės eksportas mažėjo visose eksporto rinkų grupėse (ES, NVS ir kitų šalių). Didžiausias eksporto kryptis buvo stebimas Švedijos, Jungtinės Karalystės bei Vokietijos rinkose, o sparčiausiai per metus augusiomis rinkomis buvo Nyderlandai, Australija ir Saudo Arabija. Didžiausią poveikį šios pramonės eksporto mažėjimui turėjo sumažėjusios užsakymų apimtys, kainos buvo šiek tiek aukštesnės nei 2019 m. Baldų ir medienos pramonės indėlis į lietuviškos kilmės prekių (be naftos produktų) eksporto vertės metinį augimą 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį buvo neigiamas – 0,5 proc. punkto. Šios pramonės eksporto vertė per metus sumažėjo 2,7 proc. Didžiąją dalį (apie 61 proc.) baldų ir medienos pramonės gaminių eksporto mažėjimo lėmė baldų pramonė, o apie 39 proc. – medienos pramonės gaminių eksportas. Vertinant pagal eksporto rinkas 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį didžiausias eksporto nuosmukis buvo stebimas į Jungtinės Karalystės rinką, taip pat mažėjo eksportas į Italijos, Šveicarijos, Švedijos bei kitas rinkas, o sparčiausiai per metus augusiomis rinkomis buvo Vokietija, Lenkija, Danija, Nyderlandai ir Austrija. Lietuvos inžinerinė pramonė sudaro didžiausią dalį lietuviškos kilmės prekių eksporte, todėl šios pramonės šakos

¹⁰ Daugiau apie eksporto kaitą 2020 m. žr. Versli Lietuva (2020). https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2021/01/2020_M-I-III-ketv._PREKIU_EKSPORTO-AP%C5%BDVALGA.pdf

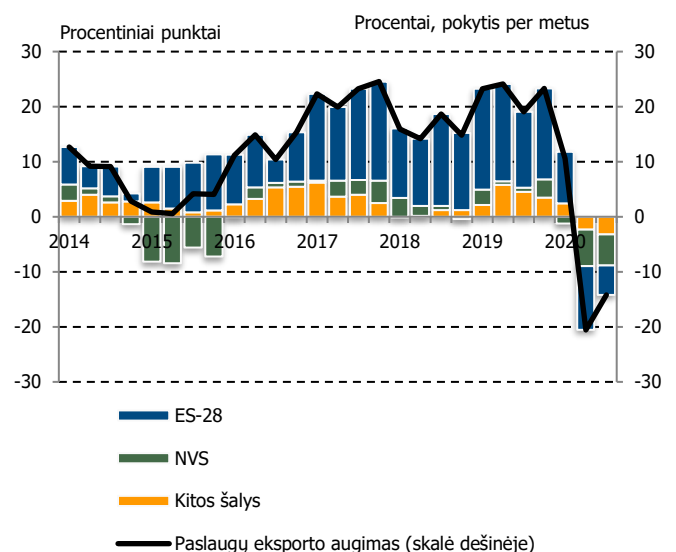
eksporto svyravimai daro didelę įtaką bendriems lietuviškos kilmės prekių eksporto rezultatams. 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį inžinerinės pramonės prekių eksportas sumažėjo 1,9 proc. ir prie bendro lietuviškos kilmės prekių eksporto mažėjimo prisidėjo 0,4 proc. punkto. Šiame sektoriuje eksporto mažėjimą lėmė variklinių transporto priemonių ir jų komponentų gamybos subsektorius. Kitų subsektorių, tokių kaip niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos, elektros įrangos bei kitų transporto priemonių gamybos eksportas taip pat mažėjo, tačiau kiek mažiau. Likusiųjų inžinerinės pramonės subsektorių eksportas 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį didėjo. Pagal eksporto rinkas, didžiausias eksporto sumažėjimas inžinerinėje pramonėje buvo stebimas ES rinkoje – 3,7 proc., o bendras rezultatas į visas kitas likusias šalis buvo teigiamas – eksportas augo 3,5 proc. Maisto ir gėrimų pramonės indėlis į lietuviškos kilmės prekių (be energetinių produktų) eksporto vertės metinį augimą 2020 m. buvo neigiamas (-0,2 proc. p.). Šios apdirbamosios gamybos šakos eksporto vertė 2020 m. pirmąjį–trečiąjį ketvirtį per metus sumažėjo 1 proc. Pagrindinis šio sektoriaus eksporto vertės mažėjimas buvo stebimas antrąjį ketvirtį – 7,5 proc. Pirmąjį ketvirtį maisto ir gėrimų pramonėje buvo stebimas 5,9 proc. eksporto augimas, o trečiąjį ketvirtį eksportas buvo apie 1,2 proc. mažesnis nei prieš metus. Atskirai vertinant maisto ir gėrimų pramonės šakas, gėrimų pramonės eksporto vertė 2020 m. mažėjo gerokai daugiau (8,1 proc.) nei maisto pramonės eksportas (0,5 proc.). Kadangi maisto ir gėrimų eksporto kainos išliko panašiai lygyje kaip ir 2019 m., todėl didžiausią įtaką šio sektoriaus eksporto vertės sumažėjimui turėjo susitraukę eksportuojamos produkcijos kiekiai.

COVID-19 viruso poveikis ES ir kitų šalių ekonominiam aktyvumui padarė didesnę neigiamą įtaką Lietuvos paslaugų eksporto raidai (-9,2 proc.). 2020 m. pirmąjį ketvirtį paslaugų eksportas paugo 10,6 proc. Antrąjį metų ketvirtį jo kryptis buvo 20,6 proc. per metus, labiausiai dėl mažėjusio kelionių, transporto ir kitų verslo paslaugų eksporto. 2020 m. trečiojo ketvirčio rezultatas taip pat neigiamas – -14,2 proc. per metus, o tai taip pat labiausiai lėmė kelionių, kitų verslo paslaugų ir, iš dalies, transporto paslaugų raida (žr. pav. 9).

8 pav. Lietuviškos kilmės eksporto (be naftos) raida pagal prekių grupes 2014–2019 m.

9 pav. Paslaugų eksporto raida pagal šalių grupes 2014–2020 m.

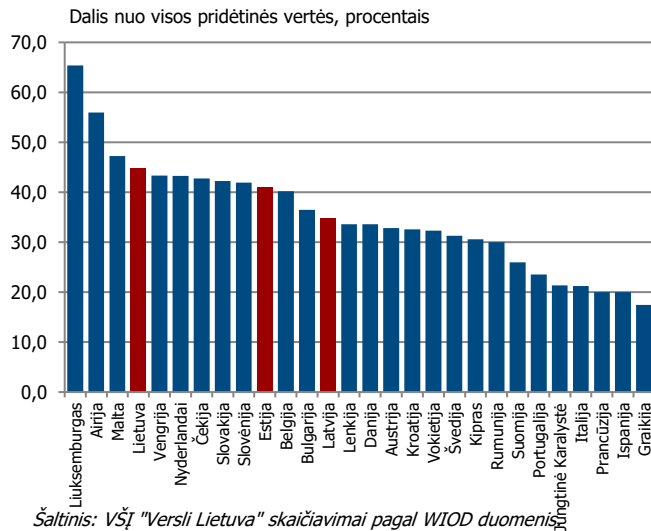
Intarpas 3. Baltijos šalių pridėtinės vertės eksporto struktūra

ES šalių kontekste Lietuva, Latvija ir Estija eksportuoja santykinai didelę sukurtos pridėtinės vertės dalį. Daugiausia savo sukurtos pridėtinės vertės ES eksportuoja mažosios bendrijos šalys – Liuksemburgas, Airija ir Malta. Liuksemburgas eksportuoja daugiau nei 65 proc., Airija – apie 55 proc., o Malta – 47 proc. savo sukurtos pridėtinės vertės. Šioms tendencijoms dažniausiai didžiausią įtaką daro mažas vidaus rinkos dydis, kuris, lemia mažų ekonomikų poreikį intensyviai eksportuoti, norint užtvirtinti tvarias ekonomikos augimo perspektyvas. Tai taip pat reiškia didelę mažų šalių ekonomikų priklausomybę nuo eksporto veiklos. ES-28 šalių kontekste pagal pridėtinės vertės eksporto dalį Lietuva užima 4-ąją vietą, Estija – 10-ąją, o Latvija – 13-ą vietą (žr. pav. 3.1). Visos trys Baltijos regiono šalys eksportuoja didesnę savo sukurtos pridėtinės vertės dalį nei ES-28 šalių vidurkis, kuris yra beveik 28 proc.

Tarp Baltijos šalių didžiausią dalį savo sukurtos pridėtinės vertės eksportuoja Lietuva, mažiau – Estija, o mažiausiai – Latvija. Skirtumai tarp šalių yra nemenki. Jei 2014 m. Lietuva eksportavo beveik 45 proc. savo sukurtos pridėtinės vertės, Estija – kiek daugiau nei 40 proc., tai Latvijos pridėtinės vertės eksportas tesudarė 35 proc. Taigi, pagal pridėtinės vertės eksporto dalį Lietuva gerokai lenkia kitas Baltijos šalis, tačiau taip buvo ne visada. Stebint ilgąjį laikotarpį – nuo 2000 m., pastebėtina, kad šalių pradinės pozicijos buvo ganėtinai panašios. 2000 m. visos šalys eksportavo vos daugiau nei 20 proc. savo sukurtos pridėtinės vertės (Estija – beveik 25 proc., Lietuva – beveik 23 proc., Latvija – 21 proc.). Per laiką kai kurios tendencijos tarp šalių išsiskyrė, o kai kurios išliko panašios. Panašumai yra tokie, kad visoms trims šalims eksportas, dėl mažos vidaus rinkos, buvo pagrindinis ekonominio augimo šaltinis. Nuo 2000 m. iki 2014 m. sukurta pridėtinė vertė skirta Lietuvos vidaus rinkai padidėjo 3,1 karto, Latvijoje – 3,2 karto, Estijoje – 3,6 karto. Vidutiniai metiniai augimo tempai tarp 2000 m. ir 2014 m. atitinkamai buvo 8,3 proc., 8,7 proc. ir 9,7 proc. Eksportuota pridėtinė vertė ilguoju laikotarpiu Lietuvoje išaugo 8,3 karto, Estijoje – 7,6 karto, Latvijoje – 6,5 karto; tai atitiko 16,4 proc., 15,6 proc. ir 14,3 proc. vidutinius metinius augimo tempus. Gerokai nuosaikiau nei eksportas augančios Lietuvos, Latvijos ir Estijos vidaus rinkos nulėmė per laiką didėjančią visų trijų Baltijos šalių ekonomikų priklausomybę nuo užsienio prekybos. Tarp Baltijos šalių sparčiausiai augantis Lietuvos ir lėčiausiai augantis Latvijos pridėtinės vertės eksportas, ilguoju laikotarpiu nulėmė didėjančią Lietuvos atotrūkį nuo Latvijos pridėtinės vertės eksporto perspektyvoje, o labiausiai ilguoju laikotarpiu paaugusi Estijos vidaus rinka taip pat nulėmė mažesnę Estijos pridėtinės vertės eksporto dalį palyginti su Lietuva. Pastebėtina, kad dar 2000-2001 m., 2004-2005 m. ir 2007-2011 m. laikotarpiais Estijos pridėtinės vertės eksporto dalis tarp Baltijos šalių buvo didžiausia (žr. pav. 3.2). Taigi, Baltijos šalys pasirinko kiek skirtingus akcentus ekonomikų raidai – tai rodo ir ekonomikų struktūros skirtumai, didėjantis atotrūkis tarp pridėtinės vertės eksporto dalių bei verslo prioritetų skirtumai pasirenkant augimo strategiją vidaus ar eksporto rinkose. Ilguoju laikotarpiu mažų ekonomikų augimo potencialas labai priklauso nuo eksporto dalies pridėtinėje vertėje, tačiau svarbi yra ir pridėtinės vertės eksporto struktūra.

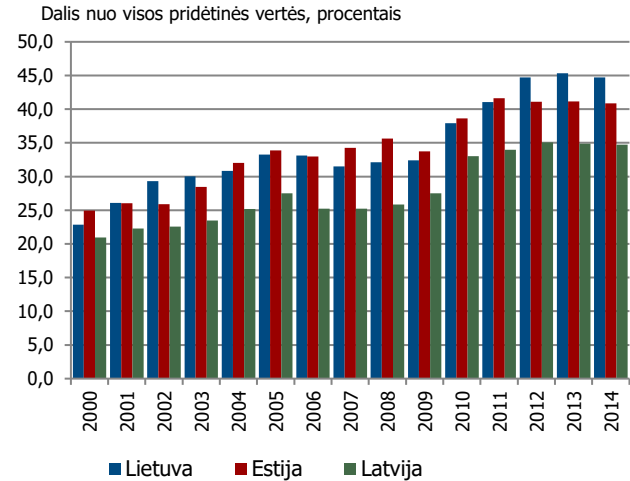

3.1 pav. Eksportuotos pridėtinės vertės dalis ES-28 šalyse 2014 m.

Šaltinis: VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai pagal WIOD duomenis.

3.2 pav. Baltijos šalių pridėtinės vertės eksporto dalys 2000–2014 m.

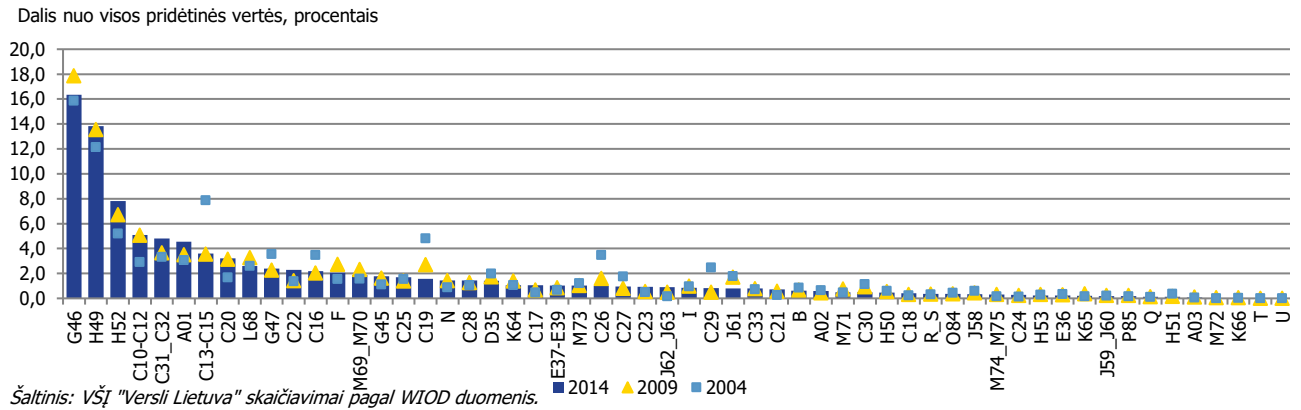

Šaltinis: VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai pagal WIOD duomenis.

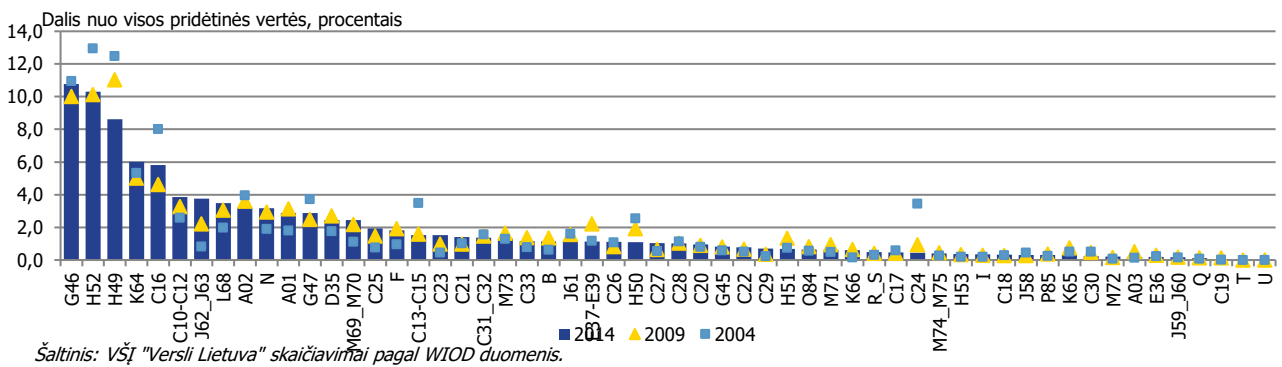
Pridėtinės vertės eksporto struktūra pagal dominuojančias ekonomines veiklas Baltijos valstybėse turi panašumų, tačiau yra ir daug akivaizdžių skirtumų – Estija pasižymi gerokai didesne aukštesniųjų technologijų sektorių dalimi, o Lietuva – mažesne sektorine diversifikacija. Lietuvos apdirbamosios gamybos sektoriaus eksporto struktūroje dominuoja keturi sektoriai – maisto, tabako ir gėrimų pramonė, baldų pramonė, tekstilė ir chemijos produktų pramonė. Jų dalis bendrame pridėtinės vertės eksporte sudarė 16,7 proc. Paslaugų sektoriuje dominuoja didmeninė prekyba, sausumos transportas ir sandėliavimo ir transportui būdingų paslaugų veikla – jų dalis sudarė 38,0 proc. bendrojo pridėtinės vertės eksporto (žr. pav. 3.3). Latvijos apdirbamosios gamybos sektoriaus eksporto struktūroje dominuoja medienos ir jos gaminių pramonė, maisto, tabako ir gėrimų pramonė, metalo gaminių gamyba ir tekstilė. Jų dalis bendrame pridėtinės vertės eksporte sudarė 13,1 proc. Paslaugų sektoriuje dominuoja didmeninė prekyba, sandėliavimo ir transportui būdingų paslaugų veikla ir sausumos transportas – jų dalis bendrame pridėtinės vertės eksporte sudarė 29,7 proc. (žr. pav. 3.4). Estijos apdirbamosios gamybos sektoriaus eksporto struktūroje dominuoja medienos ir jos gaminių pramonė, metalo gaminių gamyba, kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba ir maisto, tabako ir gėrimų pramonė. Jų dalis bendrame pridėtinės vertės eksporte sudarė 14,6 proc. Paslaugų sektoriuje dominuoja sandėliavimo ir transportui būdingų paslaugų veikla, didmeninė prekyba, administracinės ir aptarnavimo veiklos paslaugos – jų dalis bendrame pridėtinės vertės eksporte sudarė 21,2 proc. (žr. pav. 3.5). Taigi, nors visų trijų Baltijos šalių apdirbamosios gamybos ir paslaugų pridėtinės vertės eksporto struktūroje dominuoja žemųjų technologijų sektoriai ir veiklos, tačiau Estija akivaizdžiai pasižymi gerokai didesne aukštesniųjų technologijų sektorių dalimi. Lietuva pasižymi mažesne sektorine diversifikacija – tai rodo gerokai

didesnė nei Latvijoje ir Estijoje dominuojančių sektorių dalis pridėtinės vertės eksporto struktūroje.

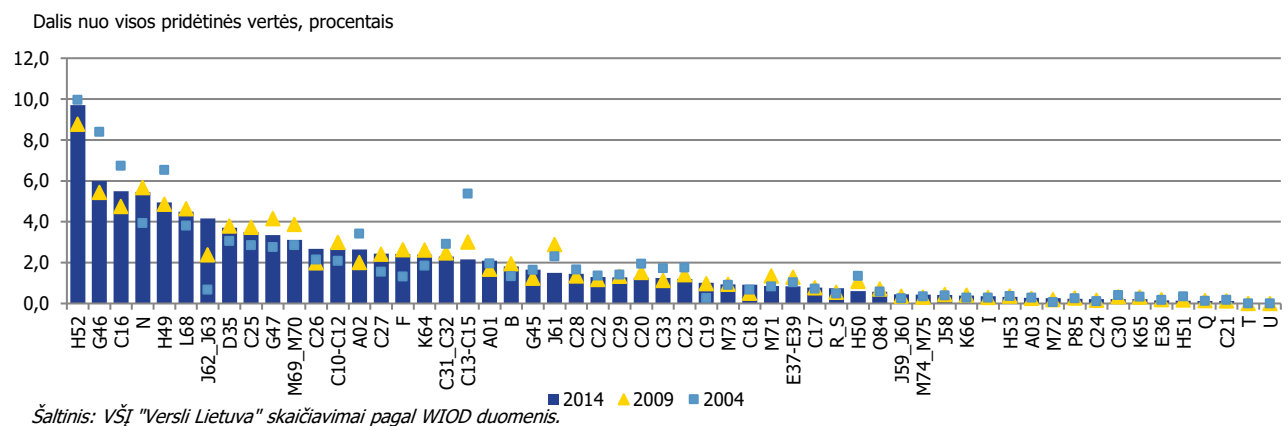
3.3 pav. Lietuvos eksportuotos pridėtinės vertės struktūra 2004, 2009 ir 2014 m.

3.4 pav. Latvijos eksportuotos pridėtinės vertės struktūra 2004, 2009 ir 2014 m.

3.5 pav. Estijos eksportuotos pridėtinės vertės struktūra 2004, 2009 ir 2014 m.

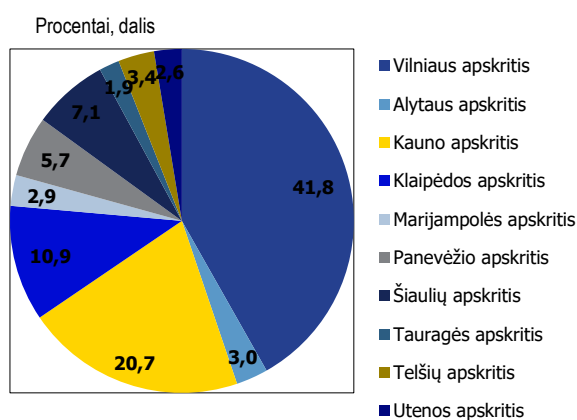
V. REGIONŲ EKONOMIKA

Pirmosios COVID-19 viruso bangos poveikis Lietuvos ekonomikai buvo ribotas, o verslumo rodiklių kaitos tendencijos labai atitiko bendrąją ekonominę situaciją. Kadangi per pirmąją bangą visuotinas karantinas sąlygojo platų ekonominių veiklų ribojimą, platus valstybės finansinės paramos priemonių taikymo spektras ir kiti veiksniai lėmė, kad labai didelių skirtumų verslo tendencijų spektre tarp Lietuvos regionų nebuvo. Nors galėtų atrodyti, kad labiausiai turėjo nukentėti tie regionai, kuriuose yra plati kontaktinių verslų dalis (maitinimo ir aptarnavimo veikla, meninė ir pramoginė veikla, prekyba), tačiau, vėlgi, valstybės paramos priemonių paketas sumažino neigiamą pirmojo karantino įtaką verslo veiklai.

Sušvelninus veiklos ribojimus, regioninėje perspektyvoje pagal naujų juridinių asmenų kūrimosi tendencijas, geros tendencijos buvo stebimos Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių apskrityse. Užimtumo kaitos tendencijos, pagal atvirusius Sodros duomenis, rodė, kad po pirmosios COVID-19 viruso bangos – 2020 m. rugsėjo mėn. – šis rodiklis sparčiausiai atsigavo Vilniaus apskr. (0,7 proc. palyginti su 2019 m. rugsėjo mėn.), Telšių apskr. (-0,6 proc.) ir Kauno apskr. (-0,7 proc.). Kitose apskrityse užimtumo atsigavimo tendencijos buvo nuosaikesnės. Taigi, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Telšių apskrityse yra susikūrusi gera verslų ekosistema, o tai lėmė ir greitesnį šių regionų atsigavimą po neigiamo ekonominio šoko. Būtent šiuose regionuose yra įsikūrusios didelės įmonės ir juose sparčiausiai plečiasi jas aptarnaujantis verslas.

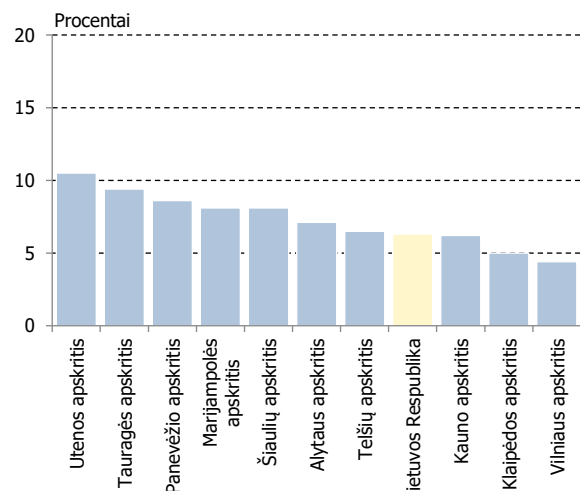
Regioninėje perspektyvoje šiose keturiose apskrityse yra sukuriama beveik 80 proc. viso šalies BVP: Vilniaus apskr. – 41,8 proc., Kauno apskr. – 20,7 proc., Klaipėdos apskr. – 10,9 proc., Telšių apskr. – 3,4 proc. (žr. pav. 10). Pastaroji nėra viena didžiausių apskričių pagal sukurtą pridėtinę vertę, tačiau pagal daugelį ekonominių rodiklių, pvz. nedarbo lygio rodiklius, ji yra tarp pirmaujančių Lietuvoje (žr. pav. 11). Šiaulių apskr. sukuriama 7,1 proc. visoje ekonomikoje sukuriamos pridėtinės vertės, Panevėžio apskr. – 5,7 proc., Alytaus apskr. – 3,0 proc., Marijampolės apskr. – 2,9 proc., Utenos apskr. – 2,6 proc., Tauragės apskr. – 1,9 proc.¹¹

10 pav. Pridėtinė vertė pagal Lietuvos regionus 2018 m.

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva" skaičiavimai.

11 pav. Nedarbo lygis pagal Lietuvos regionus 2019 m.

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir VŠĮ "Versli Lietuva"

¹¹ Daugiau apie Lietuvos regionus žr. Versli Lietuva (2020) <https://www.verslilietuva.lt/analitika/lietuvos-regionai/>

Vilniaus apskr. sukuriama beveik pusė (41,8 proc., 2018 m.) visos šalies BVP. Šios apskrities ekonomikoje reikšmingą dalį užima prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų sektorius bei apdirbamoji gamyba – 2017 m. šiuose dviejuose sektoriuose sukurta beveik pusė (48,0 proc.) BVP apskrityje. Abu šie sektoriai, kaip ir visos kitos veiklos Vilniaus apskrityje, yra gerai išvystyti – jų našumas viršijo šalies vidurkį. Be to, šioje apskrityje išsiskiria profesinė, mokslinė, techninė veikla, kurios dalis apskrities ekonomikoje 2017 m. buvo gerokai didesnė nei bendrai Lietuvoje. Net 2,4 karto didesnės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1-am Vilniaus apskrities gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu rodo išplėtotus šios apskrities ilgalaikius tarptautinius ekonominius verslo ryšius ir eksporto augimo galimybes. Nors apskrities ekonomika nėra stipriai orientuota į eksportą, tačiau eksporto struktūroje dominuoja ne prekių, o paslaugų eksportas. Vilniaus apskrityje gerai išvystytos aukštesnę pridėtinę vertę kuriančios paslaugos – nekilnojamojo turto operacijos, informacija ir ryšiai. Šie veiksniai yra palankūs apskrities eksporto galimybės bei ekonomikos konkurencingumui didinti ilgalaikiu laikotarpiu.

Kauno apskr. sukuriamas penktadalis (20,7 proc., 2018 m.) visos šalies BVP. Šioje apskrityje svarbų vaidmenį turi prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų sektorius, sukuriantis 33,6 proc. (2017 m.) viso regiono bendrosios pridėtinės vertės, bei pramonė ir apdirbamoji gamyba, kurios dalis apskrities ekonomikoje 2017 m. buvo didesnė nei bendrai Lietuvoje. Vis dėlto, apdirbamoji gamyba čia nėra pakankamai išvystyta – šios ekonominės veiklos našumas siekė tik 90,8 proc. (2018 m.) šalies vidurkio. Be to, gamyboje svarbią dalį sudaro vidutinės-žemos (trašos) bei žemos pridėtinės vertės prekių (baldų) gamyba. Aukštesnę pridėtinę vertę galinti sukurti profesinė, mokslinė ir techninė veikla šioje apskrityje taip pat nėra pakankamai išvystyta – 2018 m. jos našumas siekė vos 83,3 proc. šalies vidurkio. Santykinai mažos tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1-am gyventojui (58,1 proc. šalies vidurkio) rodo nepakankamai išplėtotus ilgalaikius tarptautinius ekonominius verslo ryšius ir eksporto augimo galimybes. Šios apskrities ekonomika nėra stipriai orientuota į eksportą, o prekių eksporto struktūroje svarbią dalį sudaro (10,3 proc., 2019 m.) žemės ūkio produkcijos – javų – eksportas. Be prekių eksporto, santykinai mažą dalį – tik 33,7 proc. – Kauno apskrities įmonių eksporto vertės 2019 m. sukūrė paslaugų sektorius. Nors paslaugų eksporto struktūroje galimai vyrauja aukštesnę pridėtinę vertę kurianti profesinė, mokslinė, techninė veikla, ypač susijusi su aukštojo (tretinio) mokslo ir sveikatos priežiūros paslaugomis, tačiau šio sektoriaus eksporto potencialas nėra pakankamai išnaudojamas. Šie veiksniai riboja eksporto galimybių didinimą bei apskrities ekonomikos konkurencingumą ilgalaikiu laikotarpiu.

Klaipėdos apskr. sukuriamas dešimtadalis (10,9 proc., 2018 m.) visos šalies BVP. Šioje apskrityje svarbų vaidmenį turi prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų sektorius, sukuriantis 37,3 proc. (2017 m.) viso regiono bendrosios pridėtinės vertės, bei pramonė ir apdirbamoji gamyba, kurios dalis apskrities ekonomikoje 2017 m. taip pat buvo didesnė nei bendrai Lietuvoje. Vis dėlto apdirbamojoje gamyboje svarbią dalį sudaro vidutinės-žemos (plastikai ir jų produktai) bei žemos pridėtinės vertės prekių (tabako, baldų) gamyba. Didesnės nei vidutiniškai šalyje materialinės investicijos, tenkančios vienam apskrities gyventojui, sudaro galimybes diegti technologines naujoves, didinti našumą ir konkurencingumą. Vis dėlto santykinai nedidelės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1-am gyventojui (2018 m. siekė 65,1 proc. šalies vidurkio) rodo nepakankamai išplėtotus ilgalaikius tarptautinius ekonominius verslo ryšius ir eksporto augimo galimybes. Šios apskrities ekonomika yra stipriai orientuota į eksportą, o didelę eksporto dalį sudaro paslaugų eksportas. Vis dėlto paslaugų eksporto struktūroje galimai vyrauja

mažai našios krovinių kelių transporto, įdarbinimo ir užsakomosios gamybos paslaugos, o aukštesnę pridėtinę vertę kurianti profesinė, mokslinė ir techninė veikla, kuri taip pat galėtų būti eksporto objektas, nėra išvystyta. Siekiant užtikrinti ilgalaikį apskrities ekonomikos konkurencingumą bei tolygų augimą, investicijos turėtų būti nukreiptos į aukštos pridėtinės vertės prekių ir paslaugų vystymą bei eksportą.

Telšių apskr. įmonių apyvarta 2018 m. buvo viena didžiausių Lietuvoje, o 2019 m. buvo sukurta 3,4 proc. BVP dalies Lietuvoje. Apdirbamoji gamyba, ypač rafinuotų naftos produktų gamyba, užima reikšmingą dalį Telšių apskrities ekonomikoje. Tokia apskrities specializacija yra susijusi su Mažeikiuose veikiančia naftos perdirbimo gamykla. Atitinkamai su tuo siejasi apskrities patrauklumas užsienio investuotojams (pagal tiesiogines užsienio investicijas) ir eksportas. Vis dėlto, pačių apskrities įmonių materialinės investicijos yra santykinai nedidelės ir tai rodo nepakankamai išnaudojamas galimybes diegti technologines naujoves ir didinti konkurencingumą. Dėl silpnai išvystytų paslaugų ir žinioms bei inovacijoms imlių sektorių apskritis nėra patraukli aukštos kvalifikacijos specialistams, kurie galėtų prisidėti prie mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklos ir aukštesnės pridėtinės vertės kūrimo. Šios apskrities ekonomika yra stipriai orientuota į eksportą, o eksporto struktūroje dominuoja prekių eksportas. Stipri orientacija į vienos prekių grupės (mineralinio kuro) eksportą ir silpnai išvystytas paslaugų sektorius bei neišnaudojamos šių paslaugų eksporto galimybės riboja visos apskrities ekonomikos konkurencingumą, tvarų augimą ir persiorientavimą šiuolaikinės ekonomikos link.

Panevėžio apskr. yra 5-a didžiausia apskritis Lietuvoje tiek pagal gyventojų skaičių, tiek daugelį ekonominių rodiklių, tačiau šioje apskrityje sukuriama tik apie 5,7 proc. (2018 m.) visos šalies BVP. Šios apskrities ekonomikoje dominuoja pramonė ir apdirbamoji gamyba, kurioje svarbią dalį užima aukštesnę pridėtinę vertę kurianti inžinerinė pramonė. Vis dėlto, didelę apdirbamosios gamybos dalį sudaro žemos pridėtinės vertės produktų (maisto produktų, baldų) gamyba. Be to, žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė čia sukuria daugiau nei dukart didesnę BVP dalį nei bendrai Lietuvoje. Šios apskrities ekonomika yra gana stipriai orientuota į eksportą. Vis dėlto, dėl nepakankamai našios apdirbamosios gamybos, sąlyginai mažų tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių 1-am gyventojui (2018 m. siekė 30,0 proc. šalies vidurkio), lietuviškos kilmės prekių eksporto galimybės nėra veiksmingai išnaudojamos. Be to, eksporto vertės struktūroje vyrauja prekių eksportas, o paslaugų eksporto sektorius nėra tiek išvystytas.

Šiaulių apskr. sukuriama apie 7,1 proc. (2018 m.) visos šalies BVP. Šios apskrities ekonomikoje reikšmingą dalį užima prekybos, transporto, apgyvendinimo, maitinimo paslaugų sektorius ir pramonė – 2017 m. šiuose dviejuose sektoriuose sukurta BVP dalis buvo didesnė nei bendrai Lietuvoje. Pagal didžiausių apskrities darbdavių sąrašą matyti, kad pirmajame sektoriuje dominuoja žemos pridėtinės vertės krovinių transporto paslaugos. Antrajame sektoriuje - apdirbamojoje gamyboje - irgi dominuoja žemos pridėtinės vertės prekių (baldų, medienos) gamyba. Mažos tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1-am gyventojui (2018 m. siekė 20,4 proc. šalies vidurkio), rodo neišplėtotus ilgalaikius tarptautinius ekonominius verslo ryšius ir eksporto augimo galimybes. Šios apskrities ekonomika nėra labai stipriai orientuota į eksportą, o 2019 m. beveik pusę visos Šiaulių apskrities įmonių eksporto vertės sukūrė paslaugų eksportas. Vis dėlto, šiame segmente vyrauja mažai našios krovinių kelių transporto paslaugos. Šie veiksniai riboja eksporto galimybių didinimą bei pačių įmonių ir apskrities ekonomikos konkurencingumą ir tolygų augimą.

Alytaus apskr. sukuriama vos 3,0 proc. (2018 m.) visos šalies BVP, Marijampolės apskr. – 2,9 proc., Utenos apskr. – 2,6 proc., Tauragės apskr. – 1,9 proc. Tai rodo silpną šių apskričių ekonominių išvystymą, mažus apdirbamosios gamybos ir paslaugų sektorius, paremtus žemosiomis

technologijomis. Mažos tiesioginės užsienio investicijos rodo silpnai išplėtotus ilgalaikius tarptautinius ekonominius verslo ryšius, silpną verslo infrastruktūrą ir eksporto augimo galimybes. Tai taip pat lemia mažus vidutinius darbo užmokesčius ir aukštesnį nedarbo lygį.